

Mar Esteve Ràfols

L'escola, casa de lectura

© 2023, Mar Esteve Ràfols
© d'aquesta edició:
Eumo Editorial. C. Doctor Junyent, 1. 08500 Vic
www.eumoeditorial.com - eumoeditorial@eumoeditorial.com
—Eumo és l'editorial de la UVic-UCC—

Primera edició: maig de 2023

Disseny de la coberta: Control Z - Comunicació
Imatge de la coberta: @Esin Deniz - Freepik.com
Maquetació: Grafime Digital S. L.

Imprès a Liberdúplex

DL: B 8741-2023
ISBN: 978-84-9766-803-3

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

SUMARI

Vet aquí que una vegada	11
Què vol dir llegir segons...	15
Clive Staples Lewis	17
Hans-Georg Gadamer	29
Harold Bloom	40
George Steiner	52
Martha Nussbaum	66
L'escola, casa de lectura	83
Què és llegir?	86
Quin marc fa possible la lectura?	103
Com acompanyar l'experiència de la lectura?	107
Si ho podem fer possible	127
Bibliografia	131

VET AQUÍ QUE UNA VEGADA

Quan era petita, vaig tenir la sort d'anar a una escola en què s'encomanava la lectura. També vaig tenir la sort que el meu padrí ens llegia, a la meva germana i a mi, les històries d'en Massagran i d'en Pinotxo: l'escoltàvem embadalides i miràvem amb atenció els dibuixos que hi havia fets amb tinta negra de tant en tant (en recordo, sobretot, la balena). Molt temps després, la meva parella i jo vam explicar o llegir durant anys un conte als nostres fills abans d'anar a dormir. És ara, des del record d'aquells moments, que en veig la transcendència (i, segurament, és millor i inevitable que sigui així). El «vet aquí que una vegada» ha format part de la meva vida i encara en forma part cada vegada que començo la lectura d'un llibre.

No soc cap especialista en literatura ni cap rata de biblioteca, perquè soc molt tastaolletes i perquè tinc una vida ocupada. Però sempre he anat llegint i sempre he estat tocada per les històries, pels contes, pels poemes i per les cançons. Un bagatge senzill, el d'una mestra. Un bagatge difícil de descriure, de concretar, que m'ha poblat l'ànima i ha donat un color, una tenacitat i una esperança a la meva vida a l'escola.

El camí que proposo en aquest llibre no es pot fer en solitud. Des de fa anys, he tingut la sort immensa de compartir professió amb mestres que creuen en l'escola com a casa de lectura, que saben estimar el que fan i posar-hi l'ànima. Però com ho podem fer, de convertir l'escola en una casa de lectura? Com la podem encomanar, la lectura? En les pàgines que segueixen miraré d'assajar una resposta a aquestes preguntes.

Avui, parlar de la lectura a l'escola tal com es farà aquí és anar força contracorrent. Vivim en allò que s'anomena l'era de la tècnica. Però això no vol dir, només, que estiguem envoltats de tecnologia. Significa, també, que la tècnica ha esdevingut el mitjà que ho configura tot (els valors, el llenguatge, la visió del món, etc.). Alguns autors han destacat que la tècnica no és neutra; ja no és simplement l'instrument que l'ésser humà usa quan s'escau i per al que li escau, sinó un sistema que ho engloba o ho engoleix tot —de vegades, de manera imperceptible. La pedagogia no n'és una excepció i també es troba en aquest sistema; ho notem en el llenguatge que utilitzem, en la manera d'expressar objectius o fites, en la manera de sospesar resultats o d'avaluar-ne la qualitat.

Amb modèstia, però legitimada pels autors que incorpore en aquest llibre, i, sobretot, animada i acompanyada per mestres i amics, em resisteixo a aquesta tendència i reivindico l'art i les humanitats com un espai que no pot ser absorbit per la visió tecnocientífica ni pel consumisme; com un espai que preserva quelcom constitutiu de l'ésser humà. I no em refereixo a l'art i a les humanitats com a erudició, com a element de prestigi —que s'acumula o es consumeix de manera semblant a altres béns consumibles i s'utilitza de manera instrumental—, sinó a l'art com a experiència desinteressada, creativa, bella i lúcida que ens apropa a la profunditat i al misteri de les persones. I aquí és on l'experiència de la lectura té un lloc privilegiat.

Aquest llibre té dues parts que es complementen. La primera part respon a un itinerari de lectura que vaig fer ja fa anys: un conjunt d'autors que parlen sobre la lectura, que la defensen, que comparteixen l'experiència lectora i que donen pistes per llegir i per acompanyar a llegir (Clive Staples Lewis, Hans-Georg Gadamer, Harold Bloom, George Steiner i Martha Nussbaum). De cada autor, n'he ressaltat una idea que m'ha semblat interessant; malgrat tot, el resultat no és, em sembla, una mera juxtaposició,

sinó un conjunt d'idees diferents, però no contradictòries, que mostren una visió de l'experiència de la lectura plural i alhora coherent. Amb Lewis he entès la lectura com a descentrament de la individualitat, amb Gadamer he reconegut la lectura com a diàleg, amb Bloom he comprès la lectura com a manifestació de la identitat personal, amb Steiner he vist en la lectura un camí de l'hospitalitat cap a l'acció i amb Nussbaum he valorat la lectura com a possibilitat de construcció de la personalitat moral.

Llegir no és només descodificar uns elements gràfics per arribar a uns mots. Llegir és rebre —escoltar, acollir, hostatjar—, és oblidar-se d'un mateix —«descentrar l'ego» o «suspendre el jo», en paraules d'alguns dels autors que m'han acompanyat—, és entrar en un diàleg —escoltar una alteritat, relacionar-se amb l'altre—, és inventar —i participar en la recreació de l'obra d'art—, és llegir-se —veure's en un mirall, desplegar pensaments i sentiments—, és sentir, és pensar. Llegir és una experiència, un esdeveniment que ens afecta i ens somou, que ens deixa empremta. Però no comencem a llegir quan tenim un llibre a les mans i en sabem desxifrar els elements gràfics per fer-ne sons i paraules. Comencem a llegir quan, de ben petits, algú ens mira i ens adreça la paraula per explicar-nos una història, un conte o una narració. El que hi ha en aquest moment inaugural de la lectura és molt valuós i és el que no es pot perdre pel camí en cap etapa de l'ensenyament escolar des d'Educació Infantil fins a la Universitat. I això és el que miraré d'explicar a la segona part d'aquest llibre.

Intentaré, doncs, defensar l'escola com a casa de lectura assumint, tanmateix, que és molt difícil descriure exactament què s'apren en la lectura. I cal fer-ho? Cal justificar-ho? El que aprenem llegint és un misteri, però intuïm que és una cosa valuosa. Quan llegim, ens allunyem del món, però també ens el fem més proper. Fem un salt al pla de la imaginació que ens fa més visible, més acolorit, més intens, el pla de la nostra vida i la dels altres. Des

de ben petits, els infants fan aquest salt quan algú els comença a dir «vet aquí que una vegada», després, el fan també quan obren un llibre. A l'escola, ensenyem a fer aquest salt perquè encomanem una cosa que apreciem a aquells que apreciem, i perquè les històries ens permeten fer més món al món i més escola a l'escola. Els mestres, en encomanar la lectura, som allò que Josep Maria Esquirol anomena «poetes de món». I «poeta és qui sap corbar l'acció sobre la gravetat de la ferida. És qui, de la ferida infinita, en treu la passió per crear més vida, més món i més sentit».

Les pàgines que segueixen són una invitació en dues direccions: es pot abordar primer «Què vol dir llegir segons...» i després «L'escola, casa de lectura», tal com està endreçat a l'índex, per veure com la visió de la lectura d'autors que són referents del pensament occidental pot guiar, inspirar i fonamentar la reflexió i la pràctica pedagògica. Però també es pot fer a l'inrevés: es pot començar per «L'escola, casa de lectura» i, per tant, per allò que vivim cada dia des del lloc on som, i després, per agafar forces, per trobar mestres i testimonis, per perfilar raons, per tenir perspectiva, continuar per «Què vol dir llegir segons...».